

Koncepce stranických rodin a její problematická aplikace na středoevropské modely – příklad stranického systému Republiky Slovinsko*

LADISLAV CABADA**

Abstract: Party Families Conception and its Problematic Application on the Central European Models – Example of Slovenian Party System

Political science in Central and Eastern Europe was established only after the fall of communist regimes at the end of the 1980s. Therefore, it was primarily based on theories and conceptions coming from Western Europe and Northern America. In the research of political parties and party systems in post-communist Europe firstly the descriptive method was used, later – since the half of the 1990s – theoretical conceptions, in the first place the concept of cleavages and party families, were employed. However, as the forms of political parties in Western Europe differ from those in Eastern Europe, the application of these conceptions in the context of Central and Eastern Europe could be quite difficult. Western political scientists have been trying to use their concepts in culturally different arenas. Accordingly, this could result in ethnocentric approaches to Central and Eastern European political parties and party systems. The conception of party families could be singled out as an example of a futile application of Western political theories in post-communist Europe. In the article problems related to the application of the party families theory are demonstrated on the basis of Republic Slovenia.

Keywords: ethnocentrism in political science; party families; Eastern Europe; Republic Slovenia

1. Úvodem

Politická věda ve střední a východní Evropě prošla v průběhu 90. let 20. století velice bouřlivým vývojem, determinovaným především snahou o co nejrychlejší – a doufejme, že i nejkvalitnější – vyplnění mezery vytvořené v období po 2. světové válce, kdy se země v tomto prostoru ocitly pod sovětským vlivem, resp. dozorem. Při svém rozvoji se středo- a východoevropská politologie potýkala s podobnými problémy jako samy středo- a východoevropské

* Předkládaný text je upravenou verzí diskusního příspěvku předneseného na konferenci *Strany a stranické rodiny v transformujících se zemích*, která byla v dubnu 2003 uspořádána Mezinárodním politologickým ústavem Masarykovy univerzity v Brně.

** Autor pracuje na Katedře politologie a sociologie Fakulty humanitních studií Západočeské univerzity v Plzni. Veškerou korespondenci zasílejte na adresu Katedra politologie a sociologie FHS ZČU v Plzni, Sedláčkova 38, 306 14, Plzeň, E-mail: cabada@kas.zcu.cz

státy, procházející transformačními procesy. Jednou ze základních otázek bylo, zda mají jednotlivé státy – a tedy také jednotlivé „národní“ politologické obce – vytvářet specifické transformační a rozvojové modely, vycházející se specifických národních podmínek, či zda je výhodnější a přínosnější využít osvědčených, resp. vyzkoušených západních vzorů?

Jak ze zkušenosti posledních téměř patnácti let dobře víme, optimální variantou byla kombinace obojího – tj. přejímání a aplikace západních vzorů s dostatečnou mírou skepse k možnosti jejich „stoprocentní“ aplikace na specifické podmínky jednotlivých středo- a východoevropských zemí. Podobně také středo- a východoevropští politologové záhy zjistili, že „postkomunistický terén“ klade řadu svébytných otázek, na něž západní politická věda, její pojmosloví i normativně-teoretická východiska mnohdy jen stěží nacházejí uspokojivou odpověď.

Ve svém krátkém pojednání bych se rád zmínil o jedné z oblastí politické vědy, která prakticky po celé období po roce 1989 řeší problém „užitnosti“, resp. aplikovatelnosti (západo)evropských teoretických modelů na středo- a východoevropské politické systémy. Jedná se o výzkum politických stran a stranických systémů, v našem konkrétním případě pak o využitelnost konceptu tzv. stranických rodin při zkoumání a klasifikaci stranicko-politických soustav v zemích střední a východní Evropy. Svůj text rozdělím do dvou částí – teoretického zamyšlení nad aplikovatelností tohoto konceptu v podmínkách politické transformace a stručné případové studie, v níž se pokusím ukázat limity konceptu stranických rodin při aplikaci na stranicko-politickou soustavu Republiky Slovinsko.

2. Etnocentrismus ve výzkumu politických stran

Ustavování politické vědy jako samostatné a akceptované společenskovední disciplíny bylo ve střední a východní Evropě od samého počátku, tj. od přelomu 80. a 90. let 20. století, provázáno tím, co bychom mohli označit jako etnocentrismus. Etnocentrismus v politické vědě se vyznačuje především téměř neomezenou aplikací „západních“ politologických konceptů, teoretických východisek, terminologie, typologií a klasifikačních kritérií na „nově objevenou“ oblast střední a východní Evropy.¹ Především „politologická teorie je výrazně zatížena evropocentrickými pohledy“ (Fink-Hafner 2001, 18). Je nepochybné, že západní teoretické koncepty byly důležitým východiskem pro politologický výzkum, na druhé straně se záhy ukázalo, že bezvýhradná aplikace těchto modelů naráží na řadu problémů spojených s „jiným“ fungováním i „jinou“ podobou zkoumaných politických fenoménů.

Soustředíme-li se pouze na problematiku výzkumu politických stran, pak právě v této oblasti je etnocentrismus velice výrazný. Jak uvádí např. Danica Fink-Hafnerová, „při snaze zkoumat politické organizace ve třetím světě můžeme pozorovat, že platná teoretická východiska jsou především deriváty empirických zkušeností ze Západní Evropy a Severní Ameriky ... Evropocentristický pohled je zahleděn do soudobé demokracie jako synonyma pro stranickou demokracii, v níž jsou strany relativně podrobně, vícestupňově a hierarchicky formálně organizovány. Z tohoto úhlu pohledu můžeme jen stěží nahlédnout výraznou odlišnost politických stran ve třetím světě“ (Fink-Hafner 2001, 18–19).² Fink-Hafnerová tedy při svém zamyšlení nad problematikou etno- či evropocentrismu (kapitola její knihy *Politické strany*, z níž čerpáme, nese příznačný název *(Západo)evropocentrismus teoretických pohledů na politické strany*) vychází nejdříve ze srovnání západních konceptů politických stran a jejich

obtížné aplikovatelnosti na politické strany v tzv. třetím světě, přičemž poukazuje na problém politologické klasifikace stran „nezápadního“ typu. Politická věda, snad nevědomky, pak vytváří terminologii, která s určitým pejorativním nádechem odděluje „skutečné politické strany“ (rozuměj strany západního typu) od politických organizací „semistranického charakteru“ (např. označení mobilizační hnutí, postkoloniální strana, patronátní strana³ apod.) (Fink-Hafner 2001, 19).

Ve svém zamyšlení o etnocentrismu ve výzkumu politických stran se Fink-Hafnerová přes přímer se stranami třetího světa propracuje k problematice výzkumu politických stran ve střední a východní Evropě. Podle autorky se „potíže při přenášení evropocentrických politických a politologických pohledů, pozorované ve třetím světě, ukázaly také při vytváření a výzkumu stran v přechodu k demokracii v postsocialistických zemích. „Protostrany“, které vznikaly v prvním desetiletí mladých postsocialistických demokracií, se totiž také v této části světa v 90. letech lišily od běžných západních představ o soudobých stranách“ (Fink-Hafner 2001, 19). Fink-Hafnerová následně dospívá k závěru, že výzkum politických stran v různých kulturních prostředích a na různých stupních vývoje vyžaduje kritický odstup od západoevropocentrických teoretických východisek a premis (Fink-Hafner 2001, 20).

Fink-Hafnerová, Strmiska a řada dalších politologů ze střední a východní Evropy tedy upozorňuje na skutečnost, že západní politická věda „vnutila“ politologii jako „univerzální“, globální vědecké disciplíně svá teoretická východiska a také svou terminologii. Tato skutečnost je samozřejmě pozitivní v té perspektivě, že si političtí vědci na celém světě mohou pod určitým politologickým termínem představit přibližně totéž, na druhé straně však můžeme pozorovat také výrazně negativní dopad tohoto fenoménu, tj. že mnoho politických fenoménů, které zkoumáme, „nemůžeme zařadit“, protože neodpovídají „jednotnému“ konceptu, případně je „násilně zařadíme“, ovšem mnohdy nesprávně.

Chceme-li dát názorný příklad v oblasti výzkumu politických stran, nemusíme chodit daleko a rozvedme kritiku knihy Paula G. Lewise *Political Parties in Post-Communist Eastern Europe*, jak ji nacházíme v úvodní kapitole knihy *Politické strany ve střední a východní Evropě. Ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích*, jejímiž autory jsou Petr Fiala a Maxmilián Strmiska. Autoři prezentují Lewisovu snahu zařadit všechny středo- a východoevropské politické strany do předem definovaných sedmi stranických rodin (nástupnické komunistické strany; sociální demokraté; liberálové a „tržně orientovaní“ konzervativci; „etnické skupiny“; agráři; křesťanští demokraté/tradiční/ konzervativci; nacionalisté) jako rozpačitou (Fiala, Strmiska 2002, 16), nabízí se snad i příhodnější výraz, tj. toporný.

Fiala a Strmiska ukazují tuto topornost, vycházející ze západoevropocentrického konceptu, na příkladu dvou stranických rodin – postkomunistické a křesťansko-demokratické. Kritice je oprávněně podrobena jak Lewisova snaha zahrnout všechny strany do typologie vzniklé úpravou von Beymeho modelu „duchovních rodin“, tak především nepochopení pro odlišnost vzniku a evoluce politických stran a stranických rodin v postkomunistickém areálu. Pokud bych měl jejich kritiku doplnit z jiného pohledu, poukázal bych na skutečnost, že toto „šroubování“ existujících typologií na středo- a východoevropské politické strany a stranické systémy je určitou obecnou vlastností podobných studií. Sám Paul G. Lewis v jiném svém textu (společně se Zdenkou Mansfeldovou) ukazuje na skutečnost, že (západní) výzkum politických stran se zpočátku, tj. od přelomu 80. a 90. let 20. století, soustředil na deskripci vznikajících politických

stran a stranických systémů, od poloviny 90. let pak začal na střední a východní Evropu aplikovat západní teoretické přístupy, především teorii tzv. štěpení (*cleavages*). Podle Lewise a Mansfeldové se v tomto období objevují „projekty založené primárně na západoevropských výzkumných sítích a vědeckých nadacích“ (Lewis, Mansfeldová 2002, 265). Oba autoři se domnívají, že deskriptivní výzkum je po dvanácti letech překonán a předpokládají přeorientování politické vědy k výzkumu analytickému; v tomto bodě s nimi částečně souhlasím, ale považuji za nutné upozornit na to, že ne vždy byla/je deskripce uspokojivě provedena/prováděna.

Fiala a Strmiska kritizují také absenci kategorie „ostatní“ (Fiala, Strmiska 2002, 16), kterou Lewis do své typologie nezařadil; tato kategorie by podle autorů měla sloužit pro agregaci těch politických stran, které není možné bez závažných pochybností začlenit do nabízených sedmi stranických rodin. Na druhé straně je absence této stranické rodiny vzhledem k problematičnosti aplikace modelu stranických rodin na středo- a východoevropské prostředí téměř logická. Vytvoření takové kategorie by znamenalo, že by do ní seriózní komparativista musel zařadit snad až příliš velké množství politických stran vzniklých a působících ve střední a východní Evropě, vymykajících se klasickým schématům, resp. štěpením.⁴ Tato skutečnost by pak jasně ukázala, že Lewisova modifikovaná klasifikace není konceptuálně nezpochybnitelná, ba právě naopak.

Shrnu-li tedy své úvahy o západním etnocentrismu v oblasti výzkumu politických stran a stranických systémů, jeho vliv se v této subdisciplíně politické vědy projevil velice výrazně. Na přelomu 80. a 90. let 20. století poskytla západní politická věda především pojmosloví a některé teoretické rámce pro výzkum politických stran a stranických systémů. Hlavní otázkou, kterou si tehdejší západní politická věda kladla, byla – zjednodušeně řečeno – otázka, zda středo- a východoevropské „protostrany“ již mohou být považovány za „skutečné“ politické strany, tj. strany podobající se svým západním vzorům? V polovině 90. let dospěli někteří západní političtí vědci k přesvědčení, že protostrany se skutečně staly stranami a chtěli je zkoumat na základě stejných klasifikačních kritérií jako v 60. a následných letech politické strany v západní Evropě, případně euroatlantickém okruhu. Převahu získal především koncept štěpení, resp. historicko-konfliktní přístup a z něj vyplývající klasifikace politických stran jako součástí některé ze stranických rodin. Řešitelé, resp. badatelské a výzkumné týmy, vycházeli z teoretických předpokladů, které poskytla západní politická věda; v jistém ohledu bychom snad mohli říci i to, že výzkum v této oblasti byl orientován primárně na západního čtenáře, resp. vědce.⁵ „Autochtonní“, originálně středo- a východoevropské výzkumy byly prováděny zřídka, resp. v malém rozsahu ve srovnání s výzkumy vedenými západními politologickými institucemi, v západním politologickém prostředí navíc nebyly příliš akceptovány (odchyłka od západoevropocentrického pojetí politické vědy je chápána jako důkaz neobornosti).

3. Koncept stranických rodin a slovinská stranicko-politická soustava

Stranicko-politická soustava Republiky Slovinsko může být dobrým příkladem toho, jak obtížně lze koncept stranických rodin, případně koncept „klasických“, „historických“ štěpení aplikovat na stranicko-politické soustavy zemí střední a východní Evropy. Pokusím se stručně – vycházejíc přitom zejména z textu *Republika Slovinsko* vypracovaného Vitem Hlouškem pro knihu *Politické strany ve střední a východní Evropě. Ideově-politický profil, pozice a role*

politických stran v postkomunistických zemích – ukázat na hlavní problémy spojené s touto aplikací, a to na příkladu osmi politických stran, které jsou po posledních parlamentních volbách v roce 2002 zastoupeny v dolní komoře Slovinského parlamentu (*Državni zbor*); tyto strany bychom vzhledem k jejich spoluúčasti na tvorbě legislativy, případně exekutivě měli považovat za relevantní.

1. Liberální demokraté Slovinska (LDS) – stranu můžeme zařadit do rodiny liberálních stran, ovšem pokud odhlédneme od její historie. Vyvinula se totiž ze Socialistického svazu mládeže Slovinska, její součástí se stala také část Strany zelených apod. Její liberalismus může být v komparativní perspektivě výrazně limitován „ochranářskou“ strategií ekonomické transformace Slovinska v 90. letech. Jedná se v podstatě o centristickou, vysoce pragmatickou stranu bez výrazného ideologického náboje.
2. Sociálně demokratická strana Slovinska (SDS) – navzdory názvu se jedná o stranu patřící na pravou část ideologického spektra. Jak správně uvádí V. Hloušek, její identita je velice sporná (Hloušek 2002, 386); poté, co se vedení strany v roce 1993 ujal Janez Janša, posunula se strana k populismu. Rudi Rizman ve svém článku o radikální pravici ve Slovinsku označuje Janšu za krajního populistu, který se z bývalého komunisty přeměnil do podoby krajního antikomunisty. „Podobně jako Haider v Rakousku a Franz Schönhuber v Německu se také Janša vidí jako „oběť“ jak bývalého (autokratického), tak současného (demokratického) systému“. Podle Rizmana vytváří Janša paranoidní konstrukty podobné konceptu „třídního nepřítele“ (Rizman 1998: 260). SDS není členem Socialistické internacionály a pokud bychom ji chtěli zařadit do některé ze stranických rodin nabízených P. G. Lewisem, bylo by to velice obtížné – nejlépe by odpovídal typ nacionalistické populistické strany.
3. Sjednocená kandidátka sociálních demokratů (ZLSD) – Tuto stranu zařadil P. G. Lewis do postkomunistické rodiny (Lewis 2000: 57-58). Taková klasifikace je z historického pohledu nezpochybnitelná, ZLSD se vyvinula ze Svazu komunistů Slovinska, resp. následnické Strany demokratické obnovy a některých menších subjektů socialistické orientace. Pokud se však podíváme na soudobou ZLSD a její program, nemůžeme ji zařadit do stejné rodiny jako české či moldavské komunisty. Nebo je snad strana, která se otevřeně hlásí k A. Giddensovi a konceptu „třetí cesty“, ztotožnitelná s poststalinovou KSČM? Nesouhlasím tedy s Lewisem a naopak podporuji názor V. Hlouška, že ZLSD je „jednoznačně sociálně demokraticky orientována“ (Hloušek 2002: 387).
4. Slovinská lidová strana SLS+SKD (SLS) – strana vznikla v roce 2000 sloučením dosud samostatně existujících stran – Slovinské lidové strany (SLS) a Slovinských křesťanských demokratů (SKD). Záhy se však ukázalo, že fúze nepřinesla ujednocení politického programu a od „sjednocené“ strany se záhy odštěpila strana Nové Slovinsko (NSi). SLS+SKD je tedy pokračovatelkou původní SLS, která se vyvinula ze Slovinského selského svazu (*Slovenska kmečka zveza*). Strana v sobě nese prvky křesťansko-demokratické a agrární, je výrazně orientována na venkovského voliče. Může být řazena jak do rodiny křesťansko-demokratických stran, tak i mezi strany agrární (což ostatně Hloušek ve svém textu činí). Strana se snaží orientovat do politického středu, proto je schopna opakovaně vytvářet vládní koalice s dominantní LDS.
5. Nové Slovinsko (NSi) – Nové Slovinsko vystřídalo ve druhé polovině roku ve stranickém spektru Slovinské křesťanské demokracie, přičemž prakticky převzalo jejich původní

politický program. Strana může být řazena mezi křesťansko-demokratické strany konzervativního typu, byť některá prohlášení jejich představitelů svědčí o určitých autoritářských tendencích, skrytém nacionalismu (sic!) a „národním elitářství“ (např. ztotožnění slovinské národní příslušnosti s katolictvím apod.).

6. Slovinská národní strana (SNS) – V. Hloušek ji, podobně jako např. Rudi Rizman (1998: 254–255) označuje jako extrémně pravicovou (u Rizmana radikálně pravicovou) stranu. Nahlíženo funkcionálně, není o extrémnosti SNS pochyb – jedná se o nacionalistickou formaci s panslovanským přesahem, v ekonomické a sociální sféře výrazně nacionalně-populistickou. Kořeny SNS a také její občasná podpora vládám vedeným LDS (především při projednávání zákonů vztahujících se k majetkovým požadavkům katolické církve ve Slovinsku) však spíše odkazují k tomu, co Marek Rybář na konferenci označil jako „postkomunistickou nacionalizovanou stranu“.
7. Demokratická strana důchodců (DeSUS) – podle názoru V. Hlouška (2002: 395) nezařaditelná, „ostatní“ strana. Dle mého soudu by právě tato strana mohla být řazena mezi strany post-komunistické. Důvodem pro tento postoj je skutečnost, že DeSUS je výrazně provázána s bývalým Svazem bojovníků (*Zveza borcev*), významnou společensko-politickou organizací z časů bývalé socialistické Jugoslávie, zajišťující zvláštní výsady bývalých partyzánů a jejich rodin. Souhlasím však s Hlouškovým označením strany jako monotematické.
8. Strana mladých Slovinska (SMS) – „nejnovější“ slovinská politická strana vznikla před parlamentními volbami v roce 2000 jako monotematická strana orientovaná na ochranu „výsad“ slovinské mládeže, primárně studentů. Explicitně se distancuje od ideologií (Hloušek 2002: 395). Její zařazení do kterékoliv stranické rodiny je prakticky nemožné.

4. Závěrem

Aplikace konceptu stranických rodin na slovinskou stranicko-politickou soustavu ukazuje dle mého soudu jak v Hlouškově, tak i v mém pojetí výrazné limity tohoto konceptu. I poté, co začneme kombinovat kritéria historická s ideově-programovými, máme velké problémy se zařazením hned několika z osmi relevantních politických stran. Ukazuje se, že bez detailní znalosti všech významných informací, které můžeme o konkrétní politické straně získat, ji nemůžeme spolehlivě zařadit. Pokud např. nejsme schopni v historii DeSUS najít vazbu na Svaz bojovníků, spojení s postkomunistickou rodinou nás nemůže ani napadnout. Podobně můžeme ZLSD řadit mezi postkomunistické strany pouze tehdy, netušíme-li vůbec nic o grammatice strany, resp. pokud se soustředíme pouze na historii strany.

Pokud tedy chceme v české, resp. středo- a východoevropské politologii produkovat kvalitní politologický výzkum s verifikovatelnými závěry, měli bychom se primárně soustředit na kvalitní deskriptivní základ. Právě tato deskripce může pak být osnovou pro vytváření teoretických, zobecňujících konceptů. Opačný postup, který nám „vnucuje“ západní politická věda – tj. „předání“ teoretického konceptu a naše následná snaha jej užít na konkrétní politickou situaci ve střední a východní Evropě – není akceptovatelný.

Poznámky:

1. Pochopitelně se tento problém netýká jen politologie a také jej nemůžeme primárně vztahovat právě na oblast střední a východní Evropy, ale spíše na pohled západní politické vědy na politiku v Africe, Asii apod. K problematice etnocentrismu v politické vědě více viz (Cabada 2002).
2. Na konferenci *Strany a stranické rodiny v transformujících se zemích* upozornil na problematiku etnocentrického konceptu politické strany např. Maxmilán Strmiska. Protože v době úpravy mého příspěvku do podoby předkládaného textu nemám k dispozici písemný přepis Strmiskových hlavních tezí, nevyužívám jich ve svém textu. Považuji však za nutné upozornit na to, že také česká politická věda – vedle zmíněného autora také řada dalších – již odborně reflektuje problém etnocentrismu v politické vědě.
3. Fink-Hafnerová případně upozorňuje na skutečnost, že patronátní strany (*patronage parties*) jako „organizace soustředící se na dělbu státních prostředků mezi klienty“ nacházíme nejen ve třetím světě, ale dlouho se uplatňovaly také např. ve Spojených státech amerických či v Itálii.
4. Marek Rybář na konferenci *Strany a stranické rodiny v transformujících se zemích* upozornil na skutečnost, že velká část politických stran ve střední a východní Evropě jsou strany *sui generis*, např. strany voluntaristické, strany na bázi tzv. nových štěpení apod.
5. Tato skutečnost se výrazně projevovává také symbolicky – mnohdy např. prakticky celou knihu napsali autoři pocházející ze zemí střední a východní Evropy, ale editorem byl „západní“ politický vědec. Nejextrémnějšími projevy tohoto přístupu k politickým fenoménům ve střední a východní Evropě byli tzv. „létající badatelé“, tj. politologové ze západní Evropy, ale především Spojených států amerických, kteří během několika týdnů projeli řadu středo- a východoevropských zemí, zde sebrali materiály (např. formou více či méně formálních rozhovorů s místními politiky), které se neobtěžovali verifikovat (ostatně neznali žádný z jazyků užívaných v této oblasti); „doma“ pak tyto informace zasadili do teoretických rámců a prezentovali je. O kvalitě takovýchto prací – a také o tom, jaké představy o politické kultuře ve střední a východní Evropě vyvolávaly mezi západními čtenáři – není třeba dlouze psát.

Literatura:

- Cabada, Ladislav (2002). *Politická antropologie*. In Cabada, L., Kubát, M. a kol., Úvod do studia politické vědy, pp. 369–387. Praha: Eurolex Bohemia.
- Fiala, Petr, Holzer, Jan, Strmiska, Maxmilán a kol. (2002). *Politické strany ve střední a východní Evropě. Ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity v Brně.
- Fiala, Petr a Strmiska, Maxmilán (2002). *Ideově-politické rodiny a politické strany v postkomunistických zemích střední a východní Evropy*. In Fiala, P., Holzer, J., Strmiska, M. a kol., Politické strany ve střední a východní Evropě. Ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích, pp. 13–27. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity v Brně.
- Fink-Hafner, Danica (2001). *Politické stranke*. Lublaň: Fakulta společenských věd Univerzity v Lublani.
- Hloušek, Vít (2002). *Republika Slovinsko*. In Fiala, P., Holzer, J., Strmiska, M. a kol., Politické strany ve střední a východní Evropě. Ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích, pp. 382–399. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity v Brně.
- Lewis, Paul G. (2000). *Political Parties in Post-Communist Eastern Europe*. New York: Routledge.
- Lewis, Paul a Mansfeldová, Zdenka (2002). *Political Parties in Central Europe: Review of Current Research and Identification of Future Projects*. In Cabada, L. (ed.), Contemporary Questions of Central European Politics, pp.262–269. Dobrá Voda: Aleš Čeněk.
- Rizman, Rudi (1998). *Radikalna desnica na Slovenskem*. In *Teorija in praksa*, Vol. 33, Nr. 2, pp. 249–270.